UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bartoli Consilia, Quæstiones, & Tractatus

Bartolus

Lugduni, 1567

Tractatus de Regimine ciuitatis, secundum Bar. a Saxoferrato.

urn:nbn:de:hbz:466:1-96124

Visual Library

honeſto viro nõ decebat aliquid dictorũ nominũ aſſumere,niſi
ex magna cauſa,vt dictum eſt arg.ff.ad Trebel.l. facta.§.ſi in
dãda.⁊c Circa quartum vero,†ſcilicet qualiter probetur aliquẽ
eſſe iſtarũ affectionum,dico tria ꝓbanda.Primo,q̃ partes ſint
in ciuitate.Sc̃do.q̃ tali parti,que tali nomine vocatur,adheſit,
ex his ꝯcludit,quod ſit illius affectionis que examinemꝰ:Pri-
mo dixi quod debẽt ꝓbari partes eſſe in ciuitate. Ad q̃ ſciẽdũ
eſt,quod qñq; in ciuitate ſunt due partes quarum quelibet ha-
bet ꝑtem regiminis,vt in ciuitate Tudertina,tunc facilis eſt ꝓ-
batio.Qñq; ſunt due partes quaruʒ vna regit ciuitatẽ,alia ſtat
deiecta,ſʒ alio tpe rexit.⁊ tunc ſimiliter facilis eſt ꝓbatio, ſcʒ eo-
rum qui iã regebãt,⁊ eorum,qui modo regunt.Quãdoq; vna ci-
uitas multuʒ ab antiquo recta eſt ſub vno noĩe.tunc difficile eſt
ꝓbare aliquem eſſe alteriꝰ partis,quã illiꝰ ſub quo noĩe ciuitas
regit,vt ſtatim dicã.Secundo dixi debere probari quod tali no
mine vocat talis pars iſtud eſt difficile.Tertio dixit ꝓbanduʒ
quod talis homo adheret illi parti: hoc autẽ habit in ciuitate
Tuderti multũ de facili,q2 ibi vocant ad officia publica ſub illo
noĩe,⁊ aliter nõ admitterent,tunc patet q2 ꝑ illius affectiõis ho
mines geri non poſſunt,vt ff.de acqui.here.l.ꝓ herede.§ Papi
nianus vel q2 hoc expreſſe dicebat ſe eſſe illiꝰ affectiõis ſufficit:
nemo enĩ vr dicere,q̃ mẽte nõ agitauit vt.l.Labeo de ſupel.
leg.vel q2 illi parti fauebat in cõſiliĩs ⁊ in aliĩs factis,⁊ ĩtelligo
12 hoc in factis voluntariĩs †Quid enim ſi vna pars erat extra ci-
uitatẽ:⁊ alia que ciuitatem regebat facit exercitum ꝯ illos:Cer
te illi,qui iuerunt,ex hoc nõ dicent illiꝰ affectionis,cum intrin-
ſecis.nã iuerunt,ex iuſſu regẽtium ciuitatẽ,qbus habebãt neceſ-
ſe obedire,vnde in dubio vr factũ magis ex neceſſitate quã ex
voluntate,vt ff.de acqui.here.l qui in aliena.§ ſi is q putat,vel ſi
13 nil tale ꝓbari põt.†ſufficit ſi ꝓbaret de ſuis aſcendẽtibus,illius
enim affectionis preſumit filius cuius fuit pater, vt C.ad l.Iul.
maieſt.l.qſquis.⁊ ff.de edil.edic.l.q̃ ſi nolit.§.qui mãcipia ven-
dunt.Redeo ad id q̃ dixi de ciuitate, que ab antiquo recta eſt
ſub vno noĩe nec nomine partialitatis hʒ exititios,vel ſi hʒ nõ
habet eos ſub nomine,de quo querit. Exemplũ. Ciuitas Piſa-
na ab antiquo recta eſt ſub noĩe Gebellinorũ,⁊ licet exititios ha
beat,tñ intrinſeci,⁊ extrinſeci,illo noĩe nuncupantur.Et, vt hoc
14 declarem.†pono ſtatutũ eſt Piſis q̃ nullus Guelphus ad offi-
cium aliq̃ admittat.Dico enim hoc ſtatutũ debere intelligi de
eo qui eſſet eiꝰ affectionis in ciuitate Piſarum,⁊ reſpectu illius
ciuitatis,Statuta enim in dubio debẽt intelligi de his que fiũt,
vt reſpiciãt territorium ſtatuentis.vt ff.de iuriſ.om.iud.l.de bo.
aut.iud.poſ.l.cũ vnus.§.pe.de cõſti.c.vt animarũ.lib.vj.Et ideo
cũ in illa ciuitate nõ ſit talis pars,nõ vr q̃ quis poſſit habere
affectionẽ ad id q̃ nõ eſt,l.euʒ qui ita.§ ſi.de verbo .oblig.de fi-
deiuſ.l.fideiuſſor.obligari.in prin.de reg.iur.l.cum principalis.
15 de ſtipula.ſeruo.l.vſuſfructus.Vnde †dico ſi in ꝓuĩcia eſſet ali
qua ciuitas affectionis Guelphe,que inſidiaret ſtatui ciuitatis
Piſarum,⁊ aliqs ciuis illi ciuitati adhereret dãdo auxilium,cõ-
ſilium,vel fauorẽ ꝯ ſtatutum ciuitatis,ille vero Guelphus eſſet,
arg.ff.ad l.Iul.maieſt.l.cuiuſq;.vere enim ipſam ciuitatẽ ⁊ cõtra
16 ipſam cõmittit.Sed ſi poneres vnum Piſanũ eſſe rectorem in
ciuitate Peruſiĩ cuius ſtatus Guelphus eſt,tñ non aduerſat,ſed
amicat ciuitati Piſarũ tunc licet ille talis ſit Guelphꝰ Peru-
ſiĩ,nõ tamẽ ꝑ hoc dicit Guelphꝰ Piſis nec ſtatuto cõprehẽdi-
tur,cum reſpectu diuerſorum põt quis eſſe diuerſarum affectio
num,vt dictũ eſt,arg.ff.de autho.tuto.l.accipiẽtis.Idẽ dico,ſi
ꝓbaretur quod aliquis eſſet natus ex prole Guelpha illo reſpe-
ctu quo antiquitus erat,tẽpore,quo erat diſſenſio ĩter eccleſiã,⁊
illum Feder.Impera.non tñ ob hoc dicetur Guelphus illo re-
ſpectu quo ſtatutũ loquitur,vt ꝯ.dixi,nec puto quod ſufficiat ꝓ-
bare ꝑ famã vel quod aliquis ſic reputatur:nã de iure quilibet
creditur eſſe eius affectiõis cuius eſt patria ſua eſt enim de pre
ceptis iuris gentium vt parẽtibus,⁊ patrie pareamus vt ff. de
iuſt.⁊ iu.l.vt vim.ergo ſola fama,vel ſola ſuſpicione inducit con
trarium.Quia ergo predictorum difficilis probatio eſt ideo in
quibuſdã ciuitatibus i certo libro omnes,deſcribunt qui talis
affectionis eſſe dicũtur vt ſic ex libri inſpectione doceantur q̃
17 tamen odioſum,⁊ cõtra equitatem eſt. Qualiter autem †probe-
tur quod vna ciuitas,caſtrũ, vel queuis cõmunitas ſit alicuius
affectionis,dubitatio eſt.Et,vt hoc clareſcat pone, ſtatutũ eſt ĩ
ciuitate Peruſiĩ q̃ quicunq; ciuis fecerit caualcatã vel exerci
tuʒ in aliquam terrã Guelphã puniatur certa pena cõtingit q̃
contra quendã nobilem de hoc ꝓcedebat.vnde ad offenſaʒ erat
probandũ illã terrã eſſe Guelphã ad defenſam erat probãdum
quod erat Gebellina.vnde de modo probãdi dubium erat ⁊ ꝓ
batio de fama,vel quod ſic eſſe reputabatur,vt puta,nõ ſufficit,
vt dictum eſt De modo ergo dubitatur. Reſpond.terram eſſe
alicuius affectionis intelligo,cũ ſic ſunt qui illã regunt vt ff.de
cõd.⁊ demõſt.l.municipibus.de reb.dub.l.cum ſenatus. Circa

eos vero qui regunt,⁊ gubernant ciuitatem, ſunt modi diuerſi.
Nã quidã hoc exprimũt,cũ rectores earũ iurent officia ſcʒ q̃ of-
ficiũ exercebũt ad ſtatũ,⁊ honorem talis partis.Et qñq; predi-
cta talia eorum ſtatutis continentur. Et probatio predictorum
eſt clara,qñq; ciuitates in quibus officiales ſunt ꝑmiſti, vt tot
Guelphi.⁊ tot Gebellini,⁊ tũc ſi quidẽ ſunt plures illi qui ſunt
vnius affectionis,tũc illi parti cedit,de cuius affectione plures
ſunt,⁊ plures dicũt eſſe regẽtes,vt l.q̃ maior ad muni.⁊ de pa
ctis.l ſi plures.facit de acq.re.do.l.qcquid.§.cũ partes duorum.
Si vero in regimine ſunt equalis numeri,vt eſt Tuderti,tũc di
cendũ eſt,q̃ nõ ſit Guelpha nec Gebellina,ſʒ tertia ſpecies ,ſcʒ
cõis,vt d.l.qcquid.§.cũ partes duorũ. Quedã ſunt ciuitates et
caſtra,que ſimpliciter regunt abſq; alicuius partialitatis noĩe,
tũc videndũ eſt,ſi in ciuitate.vel in ꝓuincia ſunt partialitates,cui
parti adheſit,⁊ fauorẽ ꝓſtitit dicta terra , ꝓut dictũ eſt §.de pri-
uata pſona,q̃ ſi hoc non põt ꝓbari, nec de hac.nec de illa affe-
ctione eſſe ꝓſumeret,cũ poſſibile ſit,⁊ de facto ſunt multi homi-
nes,⁊ multe terre que nulli ꝓdictarũ affectionũ adherẽt, q̃ ſaltẽ
18 clare apparet in ciuitatibus vltramõtanis. † Circa quintum ſcʒ
qualiter ꝓbetur affectiones mutaſſe,⁊ loquor de eo,de quo cõ-
ſtat alicuius affectionis fuiſſe:q̃ enĩ nõ fuit, non põt tolli vel
mutari,vt ff.de ini uſ.teſt.l.nã ⁊ ſi.ver.poſt defectum.⁊ de ꝯdi.et
de.l.Titio vſufructus.in princ Ad quod dico q̃ iſte partialita-
tes,vt dictũ eſt ſunt q̃dã affectiones ſicut ⁊ poſſeſſio cõſiſtit in
quadã affectiõe aĩo poſſidẽdi,⁊ a veteribꝰ ſcriptũ eſt neminez
ſibi cãʒ poſſeſſiõis poſſe mutare nulla extrinſecꝰ accedẽte cã,vt
ff.de acq.poſ.l.iiĩ.§.illud.⁊ l.qui bona.§ q̃ vulgo.⁊ de vſuf.l.non
ſolum.in ꝑn.cum ſi.ita hic nemo põt mutare partialitatẽ, ⁊ af-
fectionẽ,nulla extrinſecus accedẽte cã.Et q̃ ad mutationẽ affe
ctionis, ſeu voluntatis cauſa debeat ſuperuenire , ꝓbatur natu-
raliter,nã cum obiectum voluntatis ſit bonum ſcilicet exiſtens,
vel apparens, ideo quis adheret vni parti,q2 illud videtur ſibi
bonum.Et ſi cum voluntatẽ mutat oportet quod ſit aliquid ꝓ-
pter quod ab illa voluntate recedat ⁊ alteri adhereat inde moti
ſunt legumlatores dicẽtes nemo põt ſibi cauſam poſſeſſionis
mutare nullo extrinſecus ſuperueniẽte. Cauſe autem mutatio-
nis quas communiter videmus ſunt inimicitie ſuperuenientes
cum aliquo potentiore ſe in affectione illa vel ſi ei obuenit he-
reditas vel magnum lucruʒ quod commode habere non poteſt
niſi illam partem dimittat vel alteri adhereat.vel ſi nous affini
tate cum aduerſa parte iungatur.ff.de ꝓcura.l.filiuſf.⁊ l. ſeq.et
ſeq.⁊ l.aut affinitate.Iſta igit ſi interueniant cum partis deſer-
tione faciunt probationem affectionis mutate per dicta iura.
Quid autem niſi aliquis dicat ſimpliciter ſe mutaſſe voluntatẽ,
⁊ ſe velle alteri parti adherere,⁊ hoc iurat,an ſit credendũ:Di-
co inſpiciendum qualitatem perſonarum ſecundum quod docet
text.de re mili.l.non omnes.§.a barbaris. facit quod dicitur de
Gentili,qui nouiter venit ad fidem.xlviiĩ.diſtin.per totum.

ADDITIONES.

a T.D.¶Tractatus de Guelphis Adde quod iſte eſt tractatꝰ
Bar de quo vide Bal.in l.j.C.ad l.Iul maie.⁊ in l filiuʒ.C.de
ſuis ⁊ legi.⁊ Marti.Lau.in ſuo tracta.de prin.in §.cliiĩ.vbi vi-
deas.⁊ adde quod partis Guelphe ⁊ Gebell ne nulla eſt maie-
ſtas,⁊ ideo inter ipſos non committitur crimen leſe maieſt. vi-
de do.Barthol.Soci.conſi.xxiĩ.incip.ſequendo.

b ¶Federicus Barbaroſſa. Dicit Geor. Meru.in li.iiĩ. antiq-
tatis vicecomitum,quod non a Federico Barbaroſſa,ſed a Fe-
derico iuniore nomen ⁊ origo maledictorum Gebellinorum , et
Guelphorum cepta fuerunt.

c ¶Statuentis.Nota per Bar.hic quod ſtatuta in dubio debẽt
intelligi de his que fiunt ⁊ reſpiciunt territorium ſtatuentium.
vide Barto.in tracta.de repreſa.in iiĩ.q.j.q.princ.⁊ Bald. in l.
j.C.ne ſi.pro pa.Sal.in l.filius.C.eodem titu.⁊ Bald.in l. ſi qua
pena.ff.qui ſunt ſui,vel ali.iu.

Tractatus de Regimine ciuitatis,ſecundum Bar.a Saxoferrato.

1 ☞Primum regimen,quod fuit in vrbe Romana, regibus ex
pulſis fuit ad populum,quod Ariſtoteles nominat politicum.
Democratia dicitur regimen regentium ad ſui commodum ad
oppoſitum diuitum,vel alicuius gentis.

2 Secundus modus regendi in vrbe Romana fuit per Sena-
tores : ⁊ talis modus eſt bonus , ſi tendit ad commune bonum,
quod Ariſtoteles appellat regimen maiorʒmentum.
Oligarchia per Ariſtotelem dicitur regimen paucorum diui-
tum non tendentium ad commune bonum

3 Tertius modus regendi fuit per vnum ſi in communem, ⁊ bonum finem tendit, vocatur dominus, ſi in malum, ⁊ ad proprium commodum dicitur tyrannus.
4 Se, modi regendi habentur, tres boni, ⁊ tres mali.
5 Septimus modus regendi eſt in ciuitate Romana nunc, ⁊ dicitur regimen monſtruoſum. ⁊ nu. 28.
6 Ad Iuriſtã pertinet inueſtigare qs modus regendi ſit melior.
7 Tres modi regendi boni.
8 Monarchia id eſt gubernatio vnius Regis, eſt optimus modus regendi.
9 Tria requiruntur in quolibet regente, ſcilicet perfecta ratio, recta intentio ⁊ perfecta ſtabilitas.
10 Omne regimen vnius non dicitur regimen Regis.
11 Regi per reges an bonum ſit. ⁊ nu. 13.
12 Rex a ſubditis quid exigere poſſit.
14 Euenire quod poteſt conſideratur quando illud de quo agitur ad hoc naturaliter, ⁊ veriſimiliter tendit.
15 Triplex diuiſio populorum quia quedam ciuitas magna, quedam maior, quedam maxima.
16 Ciuitas magna in primo gradu magnitudinis melius requiritur ad populũ quam quod regatur per paucos diuites, vel per vnum ſolum.
17 Ciuitas Senarum, octoginta annis recta fuit per nobiles diuites, ⁊ tale regimen tempore regis Caroli quarti, fuit expulſum per populares.
18 Regimen ad populum magis Dei quam hominum dicitur. Carolus quartus approbauit regimen ad populum.
19 Magnates, ⁊ viliſſimi excluduntur a regimine ad populum.
20 Ciuitas maior ſecundũ gradũ magnitudinis melius gubernatur per paucos diuites, ⁊ bonos, quã per populum, nec per vnũ. Ciuitas Venetiarum, ⁊ ciuitas Florentie ponuntur in numero ciuitatum maiorum, ⁊ reguntur per paucos diuites.
21 Ciuitas que eſt conſueta regi certo modo illo regi debet.
22 Ciuitas maxima, ſeu populus maximus, melius regitur per vnũ Regem.
23 Regimen, quod ſit per electionem, magis diuinum eſt quam illud quod ſit per ſucceſſionem.
24 Periculoſum eſt habere regem alterius nationis. Chriſtiani omnes dicuntur fratres.
25 Imperium Romanum, poſtquam fuit ab Italicis ſeparatum, ſemper decreuit.
26 Populi parui per ſe nullo modo regi poſſunt, niſi alteri ſubmittantur, vel alteri adhereant.
27 Tyrannus eſt peſſimus omnium modorum regendi.
28 Regimen plurium malorum hominum non eſt ita malum ſicut regimen vnius tyranni ⁊ quomodo hoc intelligatur.
29 Regimen plurium malorum non diu durat, ⁊ de facili deducitur ad tyrannidem vnius.

Quia eſt hec vltĩa pars Tyberis ⁊ ſic in vrbe Romana, q̃ caput eſt mundi ideo circa modum regendi ciuitatem aliqua videamus, ⁊ hec inſpectio circa duo eſt. Primo in modo regendi quo ad leges, ⁊ hoc vel ex iure ſcripto, vel ex non ſcripto vt Inſtit. de iur. nat. §. cõſtat. quod non proſequor, quia in varijs locis hoc varie traditum eſt. Secundo in modo regẽdi quo ad perſonas regentium ⁊ circa hoc eſt aliqualiter examinandũ. Primo videamus quot modis ciuitas regitur. Secundo quis ſit melior modus, ⁊ quis deterior. Tertio circa predicta aliqua quotidiana dubia videamus. Primo, quot modis regitur ciuitas ex legibus nr̃is colliguntur tres modi regendi boni et tres eis cõtrarij. Aliquos modos apertius declarat Ariſ. tertio Politicorũ ⁊ ibi eos modos ſuis noĩbus nominat, nos vero ⁊ de illis nominibus mentionem faciemus ⁊ noĩa ſecũdũ preſens tẽpus congruẽtius inſeremus. In vrbe quidẽ Romana, expulſis regibꝰ,
1 tres modi fuerunt regendi. Primus † p ppl'z, vt ff. de orig. iur. l. ij §. exactis, vſque ad § deinde q2 difficile. ⁊ iſtud regimen vocat Ariſto. policratiã ſeu politicũ nos aũt vocamus regimen ad ppl'm ⁊ hoc qñ regimẽ tale bonũ eſt: cum regẽtes conſideratur bonum cõe principaliter oĩuz ſecũdũ ſtatũ ſuũ, ſz ſi illa multitudo regẽtium intenderet ad ſuũ cõmodũ ⁊ ad oppoſitionẽ diuitum vel alicuius gẽtis, tũc eſt regimẽ malũ, ⁊ greco noĩe vocat Ariſtotel. democratiã, nos aũt appellamꝰ, populum peruerſum: ⁊ iſtos duos regẽdi modos habemꝰ. ff. de muneribꝰ, ⁊ honoribus. l. ⁊ q origine §. preſes. pu'incie. vbi qñ honores, ⁊ munera equaliter diuiduntur ſcdm debitos gradꝰ dr regimen debitũ bonum quando inequaliter, q2 aliqui grauantur, aliqui alleuiantur, dicitur regimẽ malum, per quod Reſpublica deſtruitur. Secundus
2 † regẽdi modus in vrbe Romana fuit p Senatores, ⁊ ſic p paucos diuites bonos, ⁊ prudẽtes, vt d. §. deinde, q2 difficile. ⁊ tunc ſi illi pauci tẽdunt ad cõe bonum principatus eſt bonus, ⁊ p Ariſtotelem appellatur regimen maiorentum, nomen autẽ magis cõmune eſt qđ prius dixi, ſcilicet, principatus, vel regimen bonorum. Et ſi illi pauci nõ tendũt ad bonum cõe, ſed aliqui diuites, vel potẽtiores opprimẽtes alios intẽdẽtes ad pprium lucrum, tunc regimẽ eſt malum, ⁊ vocat per Ariſtotelez Oligarchia qđ idẽ eſt quod principatus diuitũ, vel regimẽ malorum: quod nomen ſatis cõe eſt de quo habemꝰ. ff. de offic. preſid. l. illicitas. §.
3 ne potẽtiores. Tertius † regẽdi modus eſt per vnũ de quo ff. de origi. iur. l. ij. §. nouiſſime. ⁊ iſtud ſcdm Ariſtotelem appellat regnum, nos vero ſi iſte eſt dñs vniuerſalis appellamꝰ Imperiũ vt d. §. nouiſſime, ſi vero paticularis aliquãdo appellat regnum, aliquando ducatus, marchia, vel comitatus, vt in vſib. feud. de pbibit. feud. alie. p Federicuz. l. Imperialẽ. §. preterea, ducatus. Ducatus vero cõmuni nomine appellamus regimen dñi naturalis, ⁊ hoc, ſi dictus dñs in cõmunez, ⁊ bonum finẽ tẽdit. Si vero tendit in malũ finẽ, ⁊ in proprium cõmodum ſcdm Ariſto. appellatur tyrannus ſic etiã ſcdm leges, ⁊ mores appellatur, vt C. de ſacroſan. eccle. l. decernimꝰ. ⁊ l. omni nouatione. ⁊ ibi no. ⁊ ff. ex qbus cau. in poſ. ea. l. fulcinꝰ. §. quid ſit latitare. Habemus
4 † ergo ſex modos regẽdi tres bonos ⁊ tres malos ⁊ vnumquodq; ſuis proprijs nominibus appellat: verũtamẽ omne regimẽ malum poteſt cõi nomine appellari tyrãnis, ſcilicet tyrannis populi, ty-
5 rannis aliquorũ, ⁊ tyrãnis vnius. Eſt ſeptimus modus † regiminis qui eſt in ciuitate Romana nunc peſſimus, ibi ſunt multi tyranni p diuerſas regiones adeo fortes, quod vnus cõ alium non preualet. Eſt enim regimen cõmune totiꝰ ciuitatis adeo debile quod cõtra nullum ipſorum tyrannorum poteſt, nec contra aliquem adherentẽ ipſis tyrannis niſi quatenus ipſi patiuntur. Iſtud regimen Ariſtoteles nõ poſuit: ⁊ merito: eſt enim res mõſtruoſa: quid enim ſi quis videret vnũ corpus habẽs vnum caput cõmune debile ⁊ multa alia capita communia fortiora illo ⁊ inuicem ſibi aduerſantia: Certe mõſtrũ eſſet. Appellat ergo hoc regimẽ mõſtruoſum. Hoc enim diuina permiſſione factũ eſt, vt oſtẽdat qđ omnis gloria mundi caduca eſt, Ciuitas enim Romana caput morum caput politiarũ ad tantã monſtroſitatem circa ſuum regimen venit quod verius dici poteſt quod nõ eſt regimen nec regiminis formam habet. argumen. ff. de ſta. ho. l. nõ ſunt liberi. ⁊ eſt expreſſum de offic. ordin. capi. quoniam in pleriſque.

6 **Secundo** videndum eſt, qs ſit melior modus regendi. † Hec inueſtigatio neceſſaria eſt Iuriſtis: quoniã dñi vniuerſales dum de reformatione ciuitatis tractãt vel Iuriſtas cõſulunt vel eis cõmittũt vel cũ ipſi aſſident apud eos de regimine ciuitatis querela pponit. qs ſit ergo melior regendi modus inueſtigandũ eſt, qđ tractat Ariſto. iij. politicorũ.
7 ſed clarius tractat † Egidius Romanus de ordine eremitarum ſancti. Augu. In lib. quẽ fecit de Regimine Principũ. q fuit magnus Philoſophꝰ ⁊ in Theologia magiſter. Ipſius itaq; opinionẽ ponã, ⁊ eius rõnes verbis ſuis ſed Ariſtotelis non vtar: illa enim Iuriſtis quibꝰ loquor, nõ ſaperẽt: vtar aũt rõnibꝰ ſuis ⁊ ipſas per iura pbabo, poſtea quid mihi videt, deſcribam. Dicit ergo ille Egidius qđ tres ſunt modi regẽdi boni ex qbus ſupra dictum eſt. Primus eſt modus regẽde multitudinis ſeu ad populum, ⁊ hic bonus eſt ſi ad dictum finẽ tẽdat. Scds regẽdi modus eſt melior. ſcz, regimen paucorum. Tertius regẽdi modus
8 teſt optimus, ſcilicet Monarchia ſiue gubernatio vnius Re-
a gis iſtud, ſcz quod regimen vnius ſit optimus principatusꝰ probat quatuor rationibus ex quibꝰ concludit illa duo, ⁊ primo ſic. Pax, ⁊ vnio ciuiuz dz eſſe finalis intentio regentis. vt ff. de offi. preſid. l. cõgruit. in aut. de mand. prin. §. deinde cõuenięs eſt prouidere. Sed hec pax, ⁊ vnitas magis põt effici, ⁊ obſeruari ſi regatur p vnũ quã per plures: ergo meliꝰ eſt regi p vnũ. Minor probatur ſic. In principatu plurium nõ poteſt eſſe pax niſi quatenus illi plures ſunt vnum per voluntatẽ: qđ patet, q2 ſi diſcordant, impeditur eorum actio per concurſum. l. conſilio. §. ſi. ff. de cura. furio. ⁊ de ſeru. ruſt. predio. l. itinere. cum ſi. Ex hoc arguitur ſic, Propter quod vnumquodq; tale ⁊ illud magis. C. de ſacroſanc. eccle. aut. multo magis. ⁊ ff. de iureiur. l. quanto magis. Sed regimẽ plurium eſt bonum ppter vnitatẽ ergo multo magis eſt melius regimẽ ipſius vnitatis, quam quod ſit per vnũ. Secundo probatur q2 ex hoc ipſa ciuitas. ⁊ reſpublica redditur potentior, qđ ſic probatur. Virtus quãto magis eſt vnita, tanto fortior eſt, quã ſit in plures diſperſa. in auth de cõſangui. ⁊ vte. fra. §. q2 igitur cõſiderantes. Si igitur tota ciuilis potẽtia congreget in vnũ, eſſet efficacior, ⁊ p illã princeps propter maiorem potentiã melius poterit gubernari. Tertio, ars ſeu artificium

tanto eſt melius, quãto magis imitatur naturã.l. ſi pater.ĩ fi. cũ
l.ſeq.ff.de adop.ſed tota ciuitas eſt vna perſona,ꝛ vnꝰ homo ar
tificialis,ꝛ imaginatus:vt ff.de iud.l.pponebatur.ꝛ ff.de fideiu.
l.mortuo.ſed in homine naturali videmꝰ vnũ caput,ꝛ multa mẽ
bra,ergo ciuitas ſi ſic regatur melius regitur:q2 magis imitaṫ
naturã.Ad idẽ extr.de off.ord.c quoniã ĩ plerilqꝫ ptibus.ꝛ hoc
videtur determinatũ vij.q.j c.in apibus.vbi apes,ꝛ multa q̃ ca
rẽt rõne ſibi regẽ vnũ cõſtituũt Quarto dicit ipſe hoc conſtare
ex experimẽto,qm̃ dicit ſe videre ꝓuĩcias nõ exiſtẽtes ſub vno
rege eſſe ĩ penuria,nõ gaudere pace,ſ3 moleſtari diſſentiõibus
ꝛ guerris.Exiſtẽtes vero ecõtra,guerras neſciũt, pace letãtur,
abũdãtia florẽt.Ex quibus cõcludit,ꝙ bonũ eſt regimẽ populi,
ſiue multitudinis,ꝛ qui ad vnũ finẽ tẽdunt, ſ3 regimen paucorũ
eſt melius:q2 habet de vnitate. Mõarchia vero, ſeu vnius Re
gis regimẽ eſt optimũ,eo qḋ ibi pfectiſſime vnitas reperiṫ. Sz
contra p̃dicta idẽ Egidius facit aliquas rationes, quas ſumit
ex dictis Ariſto. ꝛ eis nititur reſpõdere:ipſas itaqꝫ referã pro
9 bando piura.Ad que ꝓbãda,†premitto, ꝙ in quolibet bene re
gente tria requirũtur. Primo perfecta ratio ad diſcernendũ,vt
ſciat iuſtũ ab iniuſto,licitũ ab illicito ſeparare.vt ff.d iuſt.ꝛ iur.l
j Scdo debet habere rectã intẽtionẽ. Tertio,debet habere per
fectã ſtabilitatẽ,ꝛ iſta ꝓbãtur ex diffinitione iuſtitie,dũ dicitur
ꝙ eſt cõſtãs ꝛ ppetua volũtas ius ſuũ vnicuiqꝫ tribuẽdi,vt ff.de
iuſt.ꝛ iur.l.iuſtitia.Ex his tribus fiũt tria argumẽta contra pre
dicta. Primo ſic,Quãto ſunt plures tãto plura vidẽt,ꝛ in eis p
ſpicacior eſt ratio ad diſcernẽdũ quam in vno vt C.qui teſt.fa.
poſſ.l.hac conſultiſſima.in fi.ergo hoc reſpectu melius eſt regi p
plures.Scdo ſic,Recta intẽtio regẽtis tũc eſt, quãdo cõſiderat
bonũ publicũ magis,quã ppriũ.C.de cad.toll.l.vnica.§.pen. ſz
ſi multitudo dñaretur poſito ꝙ intendant bonũ ꝓprium,nihilo
minus autẽ nõ recedũt p hoc a cõmuni bono,quã ſi vnus regna
ret ꝛ ꝓprium incõmodum intenderet: ergo melius eſt regi per
plures. Tertio,regẽs debet habere perfectã ſtabilitatem, vt p
aliquo nõ corrumpatur:q2 volũtas debet eſſe cõſtans,ꝛ perpe
tua.d.l.iuſtitia. Sz multitudo difficilius naſcitur, ꝛ difficilius
corrũptur,quã vnus.l.hac cõſultiſſima.ĩ fi. arg C.de teſtib.l. iu
riſiurãdi.ergo melius eſt regi p plures. Ad que reſpõdẽs dicit
ꝙ vnus Rex,vel ꝓnceps debet ſecũ habere multos cõſiliarios
b ꝛ valẽtes viros:ꝛ ideo videbit tanquã multi.nec de leui pote
rit corrumpi niſi totũ cõſilium corrũpatur. Sz ſi dictus Rex ſe
queretur caput proprium,iã nõ eſſet Rex,ſed tyrãnus. talem er
go dominari nõ eſſet bonũ,ita dicit ipſe. Iſta dicta nõ puto ſim
pliciter intelligẽda, ideo more Iuriſtarũ loquẽdo pro predicto
10 rum declaratione premitto,† ꝙ nõ omne regimen ipſius vnius
dicitur regimen regis. Nã quãdoqꝫ eſt vnus qui regit ꝛ tãtum
iſte eſt index,vt ſunt preſides prouinciarũ,ꝛ ꝓcõſules vt titulis
de off.pſi.ꝛ de off.pcõſ.ꝛ leg. Sũt ꝛ Poteſtates , ꝛ rectores ci
uitatum vt C.de ſen ex breuic.re.l.fi.ꝛ ibi not.ꝛ C.de defẽ.ciuit.ꝛ
in auth.eo.per totũ.Iſti enim habẽt iudicare ſecũdum leges , ꝛ
tenent ſtatũ regiũ,ſcilicet cõpetentem miniſtris nec ad eos cõ
petũt regalia,ſ3 ad ciuitates quas regunt,vel ad alium ſuperio
rem,vel fiſcum,vt C.de modo mul.l.mulctarũ ꝛ C.vbi cauſe fi.l.j
ꝛ ff.de iur.fiſ.l.j.ꝛ per iſtos iudices Deus rexit populũ Iudeo
rum per multa tẽpora, vt habemus per totum librũ Iudicum.
Quandoqꝫ vnus regit ciuitatẽ.vel ꝓuinciã qui facit leges ꝓut
vult,omnia ad eum pertinent,ꝛ iſtud dicitur regimẽ regis. Qḋ
11 †autẽ ſit iſtius regni ius videamus , vt ſic cognoſcamus an ſit
bonum regi per reges,ꝛ de hoc ſic ait Dominus per Samuelẽ
prophetã.j. Reg.viij.c.Hoc erit ius regis,qui imperaturus eſt
vobis:filios veſtros tollet,ꝛ ponet ſibi ĩ curribus ſuis,facietqꝫ
ſibi equites ꝛ precurſores quadrigarũ ſuarũ,ꝛ cõſtituet ſibi tri
bunos,ꝛ centuriones,aratores agrorũ ſuorũ,ꝛ meſſores ſegetũ,
ꝛ fabros armorũ curruũ ſuorũ filiaſqꝫ veſtras faciet ſibi vnguẽ
tarias ꝛ focarias,ꝛ panificas,agros quoqꝫ veſtros ꝛ vineas , ꝛ
oliueta optia tollet, ꝛ dabit ſeruis ſuis:ſ3 ꝛ ſegetes veſtras,ꝛ vi
nearũ redditꝰ decimabit,vt det eunuchis, ꝛ famulis ſuis: ſeruos
etiã veſtros ꝛ ancillas,ꝛ iuuenes optĩos,ꝛ aſinos auferet. ꝛ põet
in opere ſuo.greges quoqꝫ veſtros addecimabit,vos quoqꝫ eri
tis ei ſerui,ꝛc.Ecce verba Dei,ſm̃ hoc videtur peſſimũ regi p
reges,q2 tot mala inferũt ſubditis:ꝛ (qḋ peius eſt) eos redigũt
in ſeruitutẽ,que morti ſimilis eſt.l.ſeruitutẽ.ff.de reg.iu.Sz per
ſanctos doct.exponũtur dicta verba, qḋ nõ debẽt intelligi oĩa
predicta eſſe licita regi,ſed ſolũ ea que ſupra ponũtur,vt grauia
tũc ea fecit rex cũ cepit eſſe Tyrãnus qḋ de facili fit, ꝛ ſic q2 eis
futurũ erat.ideo ſic predixit p̃dicta verba, cũ dicit, hoc erit ius
Regis q̃ ĩperaturus eſt vobis,quaſi dicat,hoc non liceat omni
regi,ſ3 illi,q̃ ĩperaturꝰ eſt vobis,hoc ius ſibi vſurpabit, diſplice
bat enim dño ꝙ regẽ fecerat,vt eo.c.dicitur.Et hoc eſſe verum
apparet,ex eo quod legitur Deutero.xvij. c. vbi quid bonus ꝛ
rectus rex facere debet,euidenter docetur. Ait enim Dominus
de rege futuro hec verba ſunt, Cumque fuerit conſtitutus non
multiplicabit ſibi equos,nec reducet populũ in Egyptũ equita
tus numero ſubleuatus preſertim cũ Dominus preceperit vo
bis,vt nequaqꝫ amplꝰ p eãdẽ viã reuertamini,nõ habebit vxo
res plurimas,que illiciant animũ eius, neqꝫ auri ꝛ argenti im
mẽſa põdera,poſtqꝫ autem ſederit in ſolio regni ſui deſcribet ſi
bi Deuteron.huius legis in volumine,accipiẽs exẽplar a ſacer
dotibus Leuitice tribus,ꝛ habebit ſecũ,legetqꝫ illud omnibus
diebus vite ſue,vt diſcat timere dñum Deũ ſuũ, ꝛ cuſtodire ver
ba,ꝛ ceremonias eius,q̃ p leges p̃cepte ſunt,nec eleueṫ cor eius
in ſuperbiã ſup fratres ſuos,neqꝫ declinet in partẽ dextrã,vel ſi
niſtrã:ꝛ longo tẽpore reget ipſe ꝛ filius eius ſuper Iſrael. hec
ſunt verba Dei que aliqualiter excutiamus, Ait enim, Cũ fue
rit cõſtitutus,ex hoc innuiṫ, ꝙ debet quis ab alio Rex cõſtitui,
nõ ipſe ſua authoritate ſibi regnũ aſſumere:tũc em̃ nõ eſſet rex,
ſ3 tyrãnus,vt ĩ.diceṫ.deĩde ait nõ multiplicabit ſibi equos,qua
ſi diceret,aufugiat põpã ſeu vanã gloriã, Unde nõ multiplica
bit ſibi equos.eſt enim multiplicare,vltraqꝫ expediat ſibi habe
re nec reducet populũ in Egyptũ,ꝛc. Hec verba poſſunt ĩtelli
gi ad literã,vt iacẽt,ꝙ nunqꝫ ire debebit Rex Iudeorũ ad occu
pãdũ terrã Egypti.Poſſunt etiã ĩtelligi allegorice.q. d. nõ re
ducat rex populũ in ſeruitutẽ,que ſeruitus ſignificaṫ p Egyptũ,
vbi populus ĩ captiuitate tenebaṫ.Prohibet ergo p hec verba
populũ grauari oneribus perſonalibus.que quaſi ſunt ſpecies
ſeruitutis.Nõ habebit vxores plurimas. Supra ꝓhibuit vanã
gloriã,hic ꝓhibet in rege luxuriã. illa enim ſeparat animam re
gis a vero iudicio nõ ſolũ erga homines ſ3 ꝛ erga Deũ vt acci
dit in Salomone q̃ effectus eſt idololatra,vt legiṫ iij. Reg.c.xi.
Neque argẽti,ꝛ auri immẽſa põdera. Hic ꝓhibet auaritiã ſicut
enim ꝓpter põpã nimis expẽdiṫ, ꝛ ꝓpter hoc populus aggra
uaṫ.ita ꝓpter auaritiã nimis a populo extorquetur. Poſtqꝫ au
tẽ.ſ.ꝓhibuit aliqua fieri,hic aliqua fieri mandat. Deſcribet ſibi
Deuterono,legis huius ſ3 Iſidor.interp̃tatur ſcḋa lex,ꝛ eſt fi
gura Euãgelice legis Debet ergo Rex eſſe fidelis,ꝛ catholicꝰ
ꝛ hoc p̃cipit lex C.de epiſ.aud.aut.ſtatuimus.Accipiẽs exẽplar
a ſacerdotibus Leuitice tribus,p illos ſacerdotes figuraṫ ſan
cta mater eccleſia,a qua exẽplar Chriſtiane legis omnis rex de
bet aſſumere.Nec eleueṫ cor eiꝰ in ſuperbiã,hec reddit vt aliqua
alia ꝓhibeat,ſuperbiã cordis, que omniũ vitiorũ eſt radix. Su
p fratres ſuos,Apparet ergo ꝙ illi qui ſunt ſubditi nõ ſunt ſer
ui regis,ſed fratres,ꝛ ſi quod in precedẽ.authoritate dictuꝫ eſt
nõ de vero rege,ſ3 tyrãno intellexit.Nec declinet in partẽ dextrã,
vel ſiniſtrã q.d.rectũ ſit iudicium ñ amore vel odio.q.d.ſit iuſtꝰ
debet ergo bonus rex eſſe fidelis Chriſtianus iuſtus,nõ põpo
ſus,nec ſubditorꝫ grauator,non luxurioſus nõ auarus, nec ſup
bus.Alia autẽ3 debet facere rex,q̃ ponunṫ xxiij.q.v.c.reguꝫ offi
ciuꝫ eſt.ꝛc.rex debet. Sed ea q̃ ibi ponuntur ad p̃dicta adaptan
tur,ſ3 iſ ibi ponatur quid rex facere debeat,ꝛ qualis ĩ ſe debeat
12 eſſe,non tñ ibi ponitur quid a ſubditis poſſit exigere. Reſpon.
expẽſas maie.regie cõgruentes facere debeat,ſ3 hoc habemus
expreſſuꝫ,q̃ ſint reg.l.c.j vbi dicitur qḋ ad Regeꝫ ptinent om
nia tributa,vectigalia.ꝛ cenſus publici.que ibi ſpecialiter nomi
nãtur,ꝛ quod ad regem etiam pertinet ex cauſa neceſſaria pone
re collectas,vt ibi dicitur ꝛ etiam iure Digeſtoruꝫ probatur qḋ
reges habeãt omneꝫ poteſtateꝫ,vt ff.de origine iuris.l.ij.§.ꝛ q
13 deꝫ initio.Uiſo ergo qḋ ſit ius regis redeamus† ad queſtioneꝫ
an expediat ciuitati,vel populo regi per regeꝫ prout bonus eſt
habens dictas conditiones,optimum regimen eſt regnũ regis
per rationes ſ.factas.ꝛ ita intelligo dictum Ariſto. ꝛ Egidij.
Si vero conſideramus illud,quod euenire poteſt quia rex quã
doque vertitur in tyrannum ipſe vel deſcendentes ab eo, tũc di
14 co,quod †conſiderare debemus quod euenire poteſt, cum illud
de quo agitur ad hoc naturaliter ꝛ veriſimiliter tendit vt ff. lo
ca.l.ſi quis domum. §. primo. de damno infecto. l. qui bona. §.
cum inter.alias non debet hoc conſiderari quia caſum aduer
ſam que fortunam,ꝛc.vt l.inter ſtipulantem.§.ſacrame.ff.de ver
15 borum obligationibus.Hoc premiſſo† facio triplicem diuiſio
nem ciuitatum ſeu populorum,nam aliqua eſt ciuitas ſeu gens
magna in primo gradu magnitudinis.Quedam eſt ciuitas, ſeu
gens maior,ꝛ ſic ĩ ſcḋo gradu magnitudinis. Quedã eſt ciuitas
16 ſeu gens maxima.ꝛ ſic in tertio gradu magnitudinis. Si loqua
mur † de gente ſeu populo magno in primo gradu,tunc dico
quod non expedit illi regi per regem. Primo hoc probatur per
textum:quia cum ciuitas Romana erat in primo gradu ma
gnitudinis,expulit reges qui conuerſi erant in tyrannidem, de
origine iuris.l.ij.§.exactis.ꝛ §. quod ad magiſtratus attinet. ꝛ
hoc ꝓbatur per rationem,de natura regum eſt eſſe magnificos
in faciendo magnas expenſas.vt in aut.de immẽ.do. ꝛ per Ari
ſto.in lib.Ethicorum ſ3 reditus regales vnius populi magni.in
primo gradu magnitudinis ñ ſufficerẽt ad expẽſas regales, ideo

opoꝛtet qđ extoꝛquerēt a ſubditis, ⁊ efficerētur tyrāni. Status
ergo talis regis veriſimiliter tēdit ad tyrannidē ergo nō eſt bo
nū regimē, inſpecto eo qđ veriſimiliter euenire pōt. Et hec eſt
ratio quare Deo diſplicuit, qđ populus regē petiję, pꝛimi Re-
gum. viij. cap. nec expedit tali populo regi per paucos, vt per di
uites ciui. nā cōtingit in ijs ciuitatibus eſſet diuites, ī paruo nu
mero cōtingit alterū de duobus: qꝛ aut multitudo populi de il-
loꝛū paucoꝛū regimine indignabitur quantūcunqꝫ bene regat,
vt fuit in ciuitate Senarum. Fuit enim annis fere lxxx. quidam
oꝛdo hominum diuitum regentiū ciuitatē bene ⁊ prudenter, ta-
men qꝛ populi multitudo indignabat opoꝛtebat eos ꝑſtare cū
magna foꝛtia militari. Qui oꝛdo depoſitus eſt in aduētu Caroli
iiij. illuſtriſſimi Romanoꝛū Imperatoꝛis tūc regnātis. Ipſius
pꝛincipis factum cōpꝛobat quod talis regēdi modus in talibus
ciuitatibus nō eſt bonus. Aliud incōueniēs poteſt ſequi, qꝛ illa
pauca, vt naturaliter euenit, poterūt inter ſe diuidi, ex quo ciui-
tatibus occurrunt rumoꝛes, ſeditiones, incendia, ⁊ ciuilia ꝑlia,
vt ſepe vidimus in ciuitate Piſarū. expedit autē huic populo q
eſt in pꝛimo gradu magnitudinis regi per multitudinē, quod vo
catur regimē ad populū. ff. de oꝛi. iur. l. ij. §. exactis. vſqꝫ ad §. de-
inde, qꝛ difficile, ⁊ quod iſtud regimen ſit bonū, apparet. qꝛ illo
tēpoꝛe multū vꝛbs Romāa augmētata eſt, vt patet ea. l. §. ſeq.
⁊ ſeq. hoc etiā apparet ex dicta authoꝛitate lib. Regū. videt enī
17 †magis regimen Dei quā hominū, hoc etiā experimur in ciuita
te Peruſina, q̄ iſto iure regitur in pace, ⁊ vnitate creſcit, floꝛet,
regentes eā ſecūdū vices ſuas a nullo ſe cuſtodiūt, ſꝫ ipſi cuſto-
diuntur ab hominibus, ⁊ ſepe viſum eſt per conſiliū hominū cō
munium deliberari, quedā que ſapientibus, ⁊ pꝛudentibus ma-
lefacta viſa ſunt. euentus vero manifeſtauit eſſe pꝛudētiſſima fa
18 cta, hoc †ideo eſt, qꝛ magis Dei quā hominū regimē eſt. hūc re
gendi modū dictus illuſtriſſimus Imperatoꝛ, cū apud eū eſſem
maxime cōmendauit. Iſtud itaqꝫ regimen appellamus, regimē
ad populū ſeu regimē multitudinis vt dictū eſt. Iſtō autē regi
men eſt ſic dictū, qꝛ iuriſdictio eſt apud populum, ſeu multitu-
dinem, nō autē quod tota multitudo ſimul aucta regat, ſed regi-
men aliquibus per tempus committit ſecundū vices, ⁊ ſecūdū
circulum. d. §. exactis. ⁊ in auth. de defen. ciuita. §. interim. Qđ
19 autem † dico per multitudinē, intelligo exceptis viliſſimis. vt C.
de digni. l. ne quis lib. xij. Itē ab iſto regimine poſſunt excludi
aliqui magnates qui ſunt ita potentes quod alios oppꝛimerēt
vt ff. de offi. pꝛeſ. l. illicitas. §. ne potētioꝛes, ⁊ ita obſeruari vidi
mus. Sed in dictis ciuitatibus, ſi honoꝛes, ⁊ munera ſcđm gra
dus debitos diſtribuūtur, bonum eſt regimen, ⁊ ad ſuperioꝛem
ſpectat refoꝛmatio vt ff. de mune ⁊ hono. l. iij. §. pꝛeſes pꝛuincie.
20 Secundo eſt † videndum de gente, ſeu populo maioꝛi ⁊ in ſcđo
gradu magnitudinis tunc iſtis nō expedit regi per vnum regē,
per rationes ſupꝛa dictas, nec expedit regi per multitudinē: eſ-
ſet enim valde difficile, ⁊ periculoſum, tantam multitudinē con-
gregari. Sed iſtis expedit regi per paucos, hoc eſt ꝑ diuites, ⁊
bonos homines illius ciuitatis. Ita pꝛobatur expꝛeſſe. ff. de oꝛi.
iur. l. ij. §. deinde, quia difficile vbi aucta ciuitate Romana facti
ſunt ſenatoꝛes, eiſqꝫ data eſt omnis poteſtas. Sic enim regit ci
c uitas Venetiarum, ſic ciuitas Floꝛentie. Has enim pono in nu-
mero ciuitatū maioꝛū. In his enim ceſſant ſuſpiciōes pꝛedicte.
Nam licet dicātur regi per paucos, dico quod pauci ſunt reſpe-
ctu multitudinis ciuitatum ſed ſunt multi, reſpectu ad aliā ciui-
tatem, ⁊ ideo ſunt multi, qꝛ per illos regi multitudo nō ídignat.
Itē qꝛ multi ſunt, nō poſſunt de facili inter ſe diuidi, quia multi
remanent medij, qui ſtatū ciuitatis ſuſtentāt. ⁊ de iſto modo re
gēdi per paucos, quādo ciuitas augmentāda eſt in ſecūdo gra-
du multitudinis, ponit gl. ī d. § interim. in auth. de defen. ciuit.
21 † Pꝛedicta vera, niſi de antiquo regēdi modo ciuitatis aliđ ap-
pareat. Poteſt enim eſſe ꝙ vna gēs, vel populus ita aſſuefacti
ſunt certo modo regēdi, ꝙ eis quaſi in naturā cōuerſuꝫ eſt, ⁊ ali-
ter viuere neſcirēt, tūc antiquus modus regiminis ſeruādus eſt
vt ff. de mun. ⁊ ho. l. j. §. j. ⁊ l. iij. §. ꝑſes. ⁊ l. honoꝛ. §. de honoꝛibꝰ.
22 Tertio videndum eſt de gente, vel populo, maxime q
eſt in tertio gradu magnitudinis hoc autē fere
poſſet cōtingere in ciuitate vna per ſe: ſed ſi eſſet ciuitas q̄ mul-
tum alijs ciuitatibus, ⁊ pꝛouincijs dominaretur, huic genti bo-
num eſt regi per vnum. Hoc pꝛobatur ff. de oꝛig. iur. l. ij. §. nouiſ
ſime, vbi aucto multū Imperio Romano ⁊ captis multis pꝛo-
uincijs deuentū fuit ad vnū ſcilicet ad pꝛincipem. Hoc etiam ꝓ-
bant omnes rationes ſupꝛa facte per dictum fratrē Egidium:
hic ceſſant rationes facte in oppoſitum. In tanta enim multitu
dine de neceſſitate ſunt multi boni, per quos opoꝛtebit ſe regē
conſulere ⁊ in iuſtitie via ſe ponere, ⁊ ſic de facto cōmuniter vidi
mus, quod tanto melius gens vel populus regetur, quanto ſub
maioꝛi vel potentioꝛe rege regitur. Et de hoc habemꝰ authoꝛi-
tatē ſancte ſcripture, vt Deutero. xvij. cap. vbi Dominus ſic ait,
Cumque ingreſſus fueris terram quam Dominus Deꝰ dabit
tibi, ⁊ poſſederis eam, hereditauerisqꝫ in illa, ⁊ dixeris, cōſtituā
ſuper me regem, ſicut habēt omnes per circuitum nationes, eū
conſtitues, quem dominus Deus tuus elegerit, de numero fra
trum tuoꝛum, non poteris alterius gentis hominē regē facere
qui nō ſit frater tuus. hec verba Domini ſunt. Ex eo quod dicit
cum ingreſſus fueris, ⁊ poſſederis, ⁊ hereditaueris, ⁊c. innuit ꝙ
parua gēs habitura eſt regem. Sꝫ magna que eſt in magno ſta-
tu, ⁊ multis dominatur, ſicut dictum eſt ſupꝛa, Ex eo quod dicit,
Deus tuus elegerit patet, quod omnis rex aut mediate, aut im
mediate a Deo eligitur, vel ab electoꝛibus inſpirāte Deo. Coꝛ
23 vt dicitur de rege. C. de ſum. tri. epiſtola, iter claras. † Et ex hoc
nota, ꝙ regimen qđ eſt per electionem eſt magis diuinum, quā
illud qđ eſt per ſucceſſionē. Ideo in rebus eccleſiaſticis ſucceſ
ſio omnino deteſtatur, extra de fil. pꝛeſby. cap. ex trāſmiſſa. ⁊ ca.
ad extirpandas. ⁊ ideo electio Pꝛincipis qui eſt rex vniuerſal.
ſit per electionem pꝛelatoꝛum, ⁊ pꝛincipum, non autē vadit ꝑ
ſucceſſionem, vt extra de elect. cap. venerabilem ⁊ de re iudi. ca.
ad apoſtolice. lib. vj. Hoc enim imperiū Deus de celo cōſtituit
vt in authēt. quomodo opoꝛ. epiſcopos. in pꝛinc. ⁊ de iſtis caue
tur in §. fin in fin. Reges vero particulares ſunt magis ex cōſti
24 tutione hominū: vt ff. de iuſti. ⁊ iur. l. ex hoc. † Et ideo ex his ꝑ
mittitur qđ valet per ſucceſſionem, ⁊ ita debet intelligi quod di
cit Egidius in dicto lib. de regimi. pꝛincip. Et determinat qđ
melius eſt regimen ire per ſucceſſionem: debet enim tranſmitti,
ſicut cetera omnia bōa, ⁊ iura, ⁊ de vniuerſali ſecus: qꝛ eſſet con
tra authoꝛitatem diuinam, ⁊ contra canones. Ex eo vero ꝙ di
cit de numero fratrum tuoꝛū nota quod periculoſum eſt habere
regē alterius nationis. Sed dices ergo quomodo per eccleſiam
tranſlatū eſt Imperiū Romanoꝛū in Germanos id eſt, Theu
tonicos, vt extr. de elect. cap. venerabilem: Reſpō. omnes Chri
ſtiani dicuntur fratres noſtri, ⁊ ſic non eſt ventum cōtra dictam
authoꝛitatē. In hominē vero Saracenum, paganum, vel infide
lē non poſſet trāſferri: ⁊ ideo ſequitur, nec poteris alterius gen
tis regem habere. Et pꝛopter hoc neceſſaria eſt examinatio eiꝰ
qui coꝛonandus eſt Imperatoꝛ. Vel expone illa verba ſecundū
Aug. vt ibidē dicit gl. nō poteris, id eſt, non debebis per regē
cum alterius gentis regnū nō ita fideliter cōſeruatur. Et ideo
25 Imperium † Romanoꝛū poſtquā fuit ab Italicis ſeparatum,
ſemper decreuit in oculis noſtris: hoc tamē abſqꝫ Dei iudicio
26 occulto factū nō eſt. De populis autē † ꝑuis nō dico. Illi enī
vel alteri ciuitati ſubſunt, vt ff. ad munic. l. qui ex vico. vel alteri
ciuitati, vel regi cōfederantur aliquo federe. ita ꝙ alterius maie
ſtatē venerētur, vt ff. de capt. ⁊ poſtl. l. nō dubito. ⁊ videmus ī ci
uitatibus, ⁊ caſtris que ſub ꝓtectione ciuitatis huius Peruſine
ſunt. Sicut enim coꝛpus humanū debile. ⁊ paruum nō poteſt ꝑ
ſe regi ſine auxilio tutoꝛis, ⁊ curatoꝛis, ⁊ ita iſti populi parui ꝑ
ſe nullo mō regi poſſunt, niſi alteri ſubmittātur, vel alteri adhe
27 reāt. ⁊ hec de tribus regēdi modis, q̄ boni ſunt. † Quero de ma
lis modis regēdi quis ſit deterioꝛ, ī hoc omnes Philoſophi di
cunt ꝙ tyrānus eſt peſſimus pꝛincipatus, tenet enī vltimū gra
dū malitie. Itē ꝑdictus Egidius in d. lib. dicit enī vt dictū eſt,
ꝙ regimen ideo dicitur bonū, qꝛ per illud maxime tendit ad bo
nū cōmune. Sed ꝑ tyrānum maxime ab intentione cōmunis
boni receditur vnde tyrannus peſſimus pꝛincipatꝰ, vnde ſi do
minentur plures, qꝛ diuites, vel boni credūtur, vel ſi dominetur
multitudo quāquam illi regētes tendāt ad pꝛopꝛiū, ut dictū eſt,
eſt, ⁊ ſic eſt regimen maloꝛum vel populi peruerſi: tamen nō tan
tum receditur ab intentione cōmunis boni qꝛ ex eo qđ plures
ſunt, aliquid ſapit de natura cōmunis boni. Sed ſi vnus eſt tyrā
nus, etiā recedit a cōmuni bono. Preterea ſicut virtus vnita in
bonū eſt vnita melioꝛ, ita vnita ī deteriꝰ eſt deterioꝛ. Tyrānꝰ au
tem eſt peſſimus, hoc autē eſt ita manifeſtum qđ demōſtratiōe
28 non eget, hoc autē qđ ſupꝛa dictum eſt, quod regimē plurium
maloꝛum hominū nō eſt ita malum, ſicut regimen vnius tyrāni
intelligendū eſt quādo plures tēdunt ad vnū, ⁊ nō poſſunt niſi
ſemel ſecus, ſi quilibet per ſe tyrannidē exerceret. vt vnꝰ de alte
ro nō curaret, vt ſupꝛa dixi de regimine mōſtruoſo. qđ eſt nūc in
vꝛbe Romana ſicut enim cū in vno coꝛpoꝛe eſt vnus humoꝛ coꝛ
ruptus qui ꝑdominat, ⁊ malus eſt ſi tamē oēs humores eſſent
coꝛrupti ſibi inuicē aduerſarentur ita ⁊c. vt pꝛemiſſum eſt. vel
ergo illi ciuitati, que habet plures tyrānos ad vnū nō tendētes
29 † Item aduertēdū eſt, qđ regimē plurium maloꝛū vel regimen
populi perverſi nō diu durat, ſed de facili in tyrannidē vnꝰ de
ducit, hoc enī de facto ſepius vidimus Nec etiā permiſſio diui
na eſt, cū ſcriptū ſit, Qui regnare facit hypocritā ꝓpter peccata
populi. Job. xxxiiij. c. ⁊ qꝛ hodie. Italia eſt tota plena tyrannis.

ADDITIO.

a T. D. ¶ Optimus pꝛincipatus. Vide Bal. in aut. hoc amplius. C. de

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C.de fideicom.in verſic.item quia dignitas,⁊ in l.ij.§.nouiſſime
ff.de origi.iur.vbi dicit,ꝙ Imperator debet eſſe vnicus,⁊ quod
nimia multitudo generãs confuſionem fuit cauſa Imperatoris
creãdi,⁊ ibi vide alb.de Roſa.⁊ in ꝓe.Digeſto.i §.diſcipuli.vbi
alleg.plures authoritates,⁊ vide Ioã.Pariſi.i ſuo lib.de pote
ſtate populi,⁊ imperiali.in ca.ij.⁊ Dãtem in ſuo libello de mo-
narchia,⁊ dicit Dominus per Ezechielem xxxvij.c.ſeruus meꝰ
Dauid rex erit ſuper eos,⁊ paſtor erit vnus omnium illorum.
b ¶Conſiliarios,⁊ volentes.No.ꝙ dicit Bar.hic ꝙ pṙceps de
bet habere multos cõſiliarios ſapientes ſequit̃ Martin.Laud.
in ſuo tracta.de principibus,in §.cliij.vbi dixit ꝙ hoc perfe.te
obſeruat princeps ſapiẽtiſſimꝰ illuſtr.Dux Medionali qui ha
bet in conſilio ſuo prudẽtiſſimos doctores,⁊ viros expẽtiſſimos
c ¶Ciuitas Venetiarum.Dicit.Andr.Barb.in cõſil.xlvj.in ij.
volu.incip.ſcripſit preclare,in vlti.col.ꝙ Venetijs eſt regimen
bonum ſcd̃m diſpoſitionem iuris communis,ex quo multitudo
nobilium qui aſſumuntur ad regimen ipſius ciuitatis excluſis
non nobilibus:vt ibi plene per ipſum,⁊ dicit dominus Raymũ
dus ſenilis doctor excellen.in repe.l.eum qui vectigal ff.de ṽb.
ſig.ciuitatem Ventiarum appellari maximam per rationes: vt
ibi per ipſum,⁊ vide magiſtrum Henricum de Arimino,ordi-
nis predicatorum,in ſumma ſua de quatuor virtutibus cardina
libus in trac.de iuſtitia.in capi.lxix.cuius verba reaſſumit taci-
to authore Frater Leonardus de Vtino in ſuo quadrageſima-
li de ſanctis,in feſto S.Marci quod inter omnes politias que
noſtris temporibus in populo Chriſtiano fuerunt politia gen-
tis Venetorum ad hoc regimẽ,ſcilicet de principatu miſto mul
tum videtur appropinquare,vt ibi per ipſos.Et dicit Bal.in l.
decernimus,C.de ſacr.ſan.eccle.ꝙ dux Venetiarum iuſte domi
natur ⁊ dicit ſanctꝰ Tho.de aquin.in ſuo tra.de regimine princi
pum ad Regem Cypri,li.iiij.c.viij.qd̃ partes inſulares Italie
que ſemper habuerũt regem,⁊ principes,vt Sicilia Sardinia,
⁊ Corſica,ſemper habuerunt tyrãnos,in partibus autem Ligu
rie,Etrurie,⁊ Flaminie,que hodie Lombardia vocatur nullus
principatum habere poteſt perpetuum,niſi per viam tyrãnidis
duce Venetiarum excepto qui tamen temperatũ habet regimẽ
Et ideo dicebat Ange.poſt Senecam,in l.j.in fi.ff.de ſer.vr.pd.
⁊ ſequitur Mar.Lau.i ſuo trac.de principibus,in §.cccccxj qd̃
ſub iuſto dominio viuere,ſumma libertas eſt viuere Venetijs,
dixi plene in meo tra.de Venete vrbis libertate,⁊ eius Impe-
rij dignitate ⁊ priuilegijs,in priuilegio tertio.

[a] Tractatus [a] preſumptionum,

per dominum Bartolum a Saxoferato.

1 ☞ Preſumitur contractus ſimulatus quibuſdam certis caſibus niſi probetur oppoſitum.
2 Preſumitur ignorantia vbi non conſtat de ſcientia.
3 Preſumitur aliquem viuere,niſi probetur de morte.
4 Preſumitur quis ſpontanea voluntate feciſſe,niſi contrarium probetur.
5 Preſumitur mulierem petijſſe dotem,quando extraneus perſoluit,niſi extranei ſtipulatio probetur.
6 Non preſumitur quis habuiſſe animum occidendi percutiendo alterum niſi de contrario probetur.
7 Preſumitur quis ſuſpectus,qui per inuitum operas ſuas gerit.
8 Preſumitur cum coactione feciſſe,qui omnia bona ſua ꝓdidit,niſi probetur ſe feciſſe volens.
9 Preſumitur,mortuo marito vxorem concepiſſe ex alio,ſi vltra vndecim menſes peperit.
10 Furioſus qui in furore eſt de preſenti,preſumitur perpetuo.
11 Preſumitur aliquem pactum fuiſſe de pignore non petendo,ſi de pecunia non petenda pactus eſt.
Preſumitur promiſſio facta in dubio inter abſentes,⁊ non inter preſentes.

PResumitur cõtractus
ſimulatus
1 ſine aliqua ꝓbatiõe iſtis caſibus q ſe
quunt̃.Primus,iter patrẽ †⁊ filium.
ff.de proba.l.q teſtamẽtũ.Scd̃s iter
maritũ,⁊ vxorem,vt ff.de do.itr.vir.⁊
⁊ vxo.l.Quintꝰ Mutiꝰ,⁊ l.ſpõſus.§.
circa.Tertius eſt.ff.de authori.pre-
ſtan.l.pupillus.§.ſane.Alij duo col-
ligũtur.C.mãd.l.per diuerſas.⁊ l.ab
Anaſtaſio,⁊ vide que ibi dicent̃,⁊ quod.dictum eſt in vxore,idẽ
2 eſt in economo,vt C.de epiſc.⁊ cle.auth.licẽtiam.†Preſumitur
ignorantia,niſi probetur ſciẽtia.ff.de proba.l.verius,C.de epiſ.
aud.l.ſi legib.⁊ C.qui mili.non poſ.l ſuper ſeruis.⁊ de regu.iur.
capit.preſumitur,⁊ ibi per Dyn.Preſumitur aliquem habere
bonam famã.C.qui mili.non poſ.l.ſuper his.⁊ C.de preſcript.
longi temporis,longi temporis.⁊ ff.de publician.in rem actio.
3 l.quecunq; in fi.†Preſumit̃ aliquis,viuere niſi ꝓbetur mortuꝰ:
vt ff.de do.int:vir.⁊ vxo.l.ſi mors.⁊ C.de cap.l.nec vos.C.d do.
int.vir.⁊ vxo.auth.hodie.Preſumit̃ aliquẽ eſſe ſane mentis niſi
probetur contrariũ.C.de codi l.nec codicillos.Preſumitur qs
omni tẽpore bonus,qui ſemel fuit bonꝰ.ff de re mil.l.nõ oẽs.§.
a Barbaris,⁊ ſic ex prece.vita preſumitur in preſenti ſiue in bo
num ſiue in malum.Preſumitur omni tẽpore malus,qui ſemel
fuit malus,hoc eſt in eodẽ genere mali.ff.de accu.l.ſi cui.§.eiſdẽ
4 ⁊ de ſuſpe.tut.l.iij.§.ſinautẽ.†Preſumitur ſpontanea voluntate
factũ niſi probetur coactio,ſeu coacta.ff.qd̃ met.cau.l.ij.Preſu-
mitur indignus officio,niſi ordinatꝰ fuerit inuitus,vt C.d epiſ.
⁊ cle.l.ſi quenquã.Preſumitur falſarius,qui ſuſpecta ſcriptura
vtit̃ in iudicio,vt ei fidẽ appõat:vt C.de prob.l.iubemus.Preſu
mitur,qd̃ miles nõ accipiat pecuniã mutuo,niſi in caſtrenſibus
negotijs,vt C.ad Mace.l.ſi.Et eſt preſumptio iuris ⁊ de iure
ꝯ quã non admittitur ꝓbatio in contrariũ.Preſumit̃ patrẽ,vel
matrẽ voluiſſe reſeruare lucra eis,vel alteri pro eis acquiſita,ni
ſi ſpãliter in alterũ trãſponat,vt C.de ſecun.nup.auf.nũc autẽ.
Preſumitur fratrẽ voluiſſe caſtrẽſia bona retinere relinquẽdo
5 fratribus bona paganica,vt C.de teſt.mil.l.j.†Preſumit̃ mulie-
rem ſtipulatã fuiſſe dotem ſibi reddi,cum extraneus dotẽ dedit
pro ea,niſi extraneus dotẽ ſibi reddi ſpecialiter ſtipulatus fue-
rit,vt ff.ſo.ma.l.quoties.⁊ C.de rei vxo.ac.l.vni.§.accedit.Pre
ſumitur aliquẽ poſſidere qui ſub imagine alterius perſone poſſi
det,quã ſuis poſuerat.C.de diſtra.pig.l.qui ſub imagine.Preſu-
mit̃ quis idoneus,niſi probet̃ contrariũ,vt extra de preſumpt.
c.dudum.Preſumitur per naturalẽ effectũ qd̃ filius voluerit in
totũ patrẽ liberari,quẽ vult eſſe liberatũ ab actione tutele:vt ff.
de lib.leg.l.Aurelius.§.Titius teſtamẽto licet ſublata ſit hodie
illa q.preſumitur donatio ratione proximitatis:vt C.de dona.l.
cenſualis.⁊ de capti.l.liber captus.Preſumitur contra aliquem
ex poſteriori actu,vt C.de adul.l.ſi qui adulterij,⁊ ibi eſt preſum
ptio violẽta,ſicut ⁊ ꝯ cõfeſſum,⁊ cõuictum eſt preſumptio de ꝓ-
6 ſenti ad preteritũ.†Preſumitur aliquẽ non habuiſſe animũ occi
dendi percutiẽdo alterum,niſi probetur contrariũ:vt C.de ſica.
l.qd̃ probatur ſi percutiat cum haſta cũ poterat percutere cum
ferro,vt no.gl.in l.j.§.diuus.ff.de ſica.⁊ ibi no.Preſumit̃ aliquẽ
animo iniuriandi dixiſſe verba que videnẗ iniurioſa,niſi probet̃
contrarium.C.de iniur.l.ſi non cõuitij.Preſumitur aliquem fuiſ-
ſe filium mariti natum ex vxore in domo mariti,⁊ ex eo in patria
poteſtate exiſtente.Et cõtra.Preſumitur cõtra filiũ ſi pater vel
maritus fuit per decẽ mẽſes abſens,vt ff de his qui ſunt ſui,vel
7 alie.iur.l.filium.†Preſumitur ſuſpectus qui operas ſuas gerit
per inuitũ.ff.de procu.l.que omnia.Preſumit̃ qd̃ in potentẽ nõ
ſit facta iniuria niſi aperte ꝓbet̃.ff.ꝙ me cau.l.nõ eſt veriſimile.
Preſumit̃ ſnĩe acqeuiſſe q in multis caſibus fecit qd̃ in ſnĩa con-
tinetur.ff fa.erciſ l.quedã.Preſumitur ſentẽtie acquieuiſſe,qui
dilationem petit ad ſoluendum:vt C.de re iudi l.ad ſolutionẽ.
Preſumitur agnoſcere,⁊ approbare iudicium patris qui ab he-
redibus aliqua emit:vel cõduxit,vel ſimilia fecit:vt de inof.teſt.
l.ſi vt proponas.§.ſi hereditatẽ.preſumitur filiũ agnoſcere,⁊ cõ
probare patris iudicium qui petenti legatũ ex teſtamẽto pater-
no patrocinium preſtat:vt ff.de inof.teſta.l.ſi.Preſumit̃ aliquã
b eſſe vxorẽ,niſi probetur contrarium[b],vt ff.de rit.nup.l.in libere.
Preſumitur quis bonus,ſi natꝰ eſt de bona progenie,⁊ ecõtra.
ff.de edil.edic.l.quod ſi nolit.§.qui mãcipia.Preſumitur vxorẽ
habere ex bonis mariti,quod habet,niſi probetur contrarium
quod aliũde habuit:vt ff.de do.inter vir.⁊ vxo l.etiã.⁊ l.Quin-
tus.Preſumitur quod proſpicere ſibi velit qui dotem dedit,vt
ſibi redderetur,etiam in illum caſum,qui fuit expreſſus,niſi con-
trariũ probetur per mulierem.ff.de cõdi.ob cau.l.ſi extraneus.
8 †Preſumit̃ inuitus,niſi probetur volens ſe feciſſe qui oĩa ſua
bona alienauit,vt ff.de his que in frau.cre.l.oẽs.§.Lucius.§ſ.
quamuis.⁊ ff.de procurat l.filiuſfamilias §.inuitũ.Preſumitur
quod vſure ſunt permiſſe que in longo tempore ſunt ſolute:vt ff.
de vſur.l.cũ de in rem verſo.Preſumitur debitor liberatus,qui
habet penes ſe inſtrumentũ debiti cancellatum,vel inciſum,vt
9 ff.de proba.l.ſi chirographum.†Preſumitur mulierem conce-
piſſe ex alio poſt mortem viri,ſi vltra xj.mẽſes peperit,vt ĩ auſ.
de reſti.⁊ ea que pa.§.mulier.Preſumitur de preterito cum pre
ſens,vel ad preſens colligitur.ff.qui mo.pig.vel hip.ſol.l.ſicut.
§.ſuperuacuum.Preſumitur pro aliquo in eius beneficio cõſer-
uando:vt ff.de inoffi.teſtamen.l.Papinianꝰ.§.meminiſſe.Pre
ſumitur quod res ſit filij,que fuit patris:vt C.de probatio.l.ſiue